

РЕЦЕНЗИЯ

**от доц. д-р Албена Танева,
Софийски университет „Св. Климент Охридски“,
на основание Ректорска заповед – 679-12-12 – регистър 44/04.12.2024 г**

на дисертационния труд на тема:

**„УЧАСТИЕТО НА ЖЕНИТЕ В ПОЛИТИКАТА И ВЪЗХОДЪТ НА
НАЦИОНАЛПОПУЛИЗМА В ЕВРОПЕЙСКИТЕ ДЕМОКРАЦИИ (1989 – 2019 Г.)“**

**Представен за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ в
професионално направление 3.3 Политически науки
Научен ръководител: проф. Румяна Коларова**

1. Общи данни по процедурата

Представеният дисертационен труд е подготвен в рамките на докторантско обучение в катедрата по „Политология“ при Философски факултет на Софийския университет. Дисертацията е обсъдена и предложена за публична защита на заседание на катедра „Политология“ към Философски факултет на СУ „Св. Климент Охридски“, проведено на 21 ноември 2024 г.

Текстът съставлява общо 175 страници, от които 154 страници са основен текст и 20 страници съставляват описание на използваната и цитирана литература. Библиографията се състои от общо 255 последователно номерирани източника, от които 198 са монографии и научни статии по предметното поле на дисертацията – 44 на български и 153 на английски език, 36 са журналистически материали, 3 са речници.

Биографичната справка за докторантката Таня Глухчева откроява нейния последователен интерес към различни култури и изследване на многообразието. По образование е филолог със задълбочени познания и практика в преподаването и превода на испански и английски. Професионалното ѝ поприще е на журналист и автор на

художествена литература. Магистърската ѝ специализация е по «Политически мениджмънт» в катедра «Политология» на Софийския университет. Полученото образование, специализации и участие в множество инициативи представят подход, който отразява последователен интерес към предметното поле на дисертацията.

Дисертационният труд в представения вид покрива формалните и съдържателните изисквания на действащите нормативни документи - ЗРАСРБ, както и Правилника за неговото прилагане и документите на Софийския университет „Св. Кл. Охридски“.

2. Обща оценка на дисертационния труд

Темата е дисертабилна и се характеризира с нейната нарастваща актуалност не само в научния дебат, но става все по-дискутирана в нейните практически измерения. Видно е, че това е текст на ерудиран по темата на дисертацията докторант с отношение към предмета на своето изследване.

Представената дисертация се състои от увод, изложение в четири глави, заключение и подробна справка за цитираната и използваната литература. Структурата е класическа за европейските докторантски изследвания.

Обща характеристика на дисертационния труд е, че цялостното изложение е посветено на участието на жените в политиката, разглеждано на нивото на политическото лидерство в националпопулистки формации в Европа в период от 20 години след 1989 г. Може да се приеме, че това се явява ограничението на анализа на иначе по-обширното значение на темата, посочено като участие на жените в политиката. Това важно ограничение на анализа е направено в описанието на предмета на дисертацията. По думите на авторката, *„Анализира се политическият профил на жените-лидери на крайнодесни популистки партии, етапите на тяхната политическа кариера, ... и ситуационните фактори, които обуславят и/или съпътстват избора на жени за лидери на крайно десни националпопулистки партии ...“* (с. 6).

Трябва да отбележа, че познавам дисертацията от предходни етапи на работата по нея в качеството ми на рецензент при вътрешната защита. И тогава, и сега дисертацията се отличава с ясно изразен интерес от страна на докторантката към предмета на нейното изследване. Тя подхожда задълбочено, с изследователска страст към разглежданата

проблематика. В известен смисъл, предметът на нейното изследване е зададен от избора на обект на наблюдението. На свой ред изборът на обект на изследването следва от социалния факт на нарастващото явление на избора на жени за лидери на националпопулистски формации. На по-ранните етапи от работата по дисертацията този интерес към образа на жените-лидери на популистките формации в Европа доминираше цялостния текст за сметка на ясно открито концептуалната политологическа рамка на анализа. Представеният за защита дисертационен труд отбелязва качествено развитие в това отношение. Аргументи за тази оценка предлагам в общата характеристика на дисертацията.

Уводът към дисертацията съдържа всички основни реквизити на дисертационния труд. Ясно са посочени и изяснени изследователският въпрос, предметът и обектът на дисертационното изследване. Открити са основанията за него, очакваните резултати и смисълът от тях. Описани са релевантни на темата и тезата научни цели и методологически подход. По думите на авторката, основният изследователски въпрос е: *„кое е общото и различното в шестте казуса, чрез които се анализира явлението „жени лидери на крайнодесни (националпопулистки) партии? Кои са лидерските качества, обуславящи появата на все по-голям брой жени лидери на радикално-десни популистки партии в Европа?“* Така формулираният изследователски въпрос е развит в четири хипотези, които интерпретирам и свеждам до следното: 1) доколко харизматичният фактор е характерен фактор както за лидерството при мъжете, така и при жените; 2) дали може да се твърди, че жените лидери на крайнодесни популистки партии са в по-малка степен авторитарни в сравнение с мъжете; 3) доколко може да се твърди, че жени биват избрани за лидери в крайнодесните популистки партии преди всичко в период на криза или електорална стагнация; 4) ролята на жените като лидери на крайнодесните популистки партии не води до промяна идеологията и реториката, но води съответните партии към участие във властта и разширяване на социалната база.

Този прочит на основните хипотези на дисертацията откроява всъщност следните по-конкретни цели на изследването, а именно за значението на харизмата за политическото лидерство и за мъжете, и за жените; за ролята на жените като лидери на крайнодесни популистки политически формации в посока снижаване на степента на авторитарност; ролята на ситуацията за появата на жени-лидери в популистки формации, сведена до кризисни периоди; ефектът от дейността на жени-лидери на крайнодесни популистки

формации е в снижаване на радикализацията на тези формации не чрез промяна в идеологическите послания и реторика, а чрез реалното участие във властта и на тази база разширяване на социалната база.

Методологията на изследването е адекватна на така възприетите цели и задачи на изследването и умело приложена за постигане на търсените резултати. Таня Глухчева е приложила успешно метода на изследване на случая и качествен сравнителен анализ.

Общият преглед на дисертацията може да заключи, че в структурно и в съдържателно отношение тя е логична и последователна, въпреки че се наблюдава дисбаланс между главите в полза на изложението в последната глава.

Първа глава на дисертацията е наречена „Националпопулизъм в Европа: мястото и роля на жените в крайно десните партии“ (28 страници). Изложението е посветено на ключови въпроси от предмета на дисертацията: профил и динамика на националпопулистките формации в Европа; видове и състав на националпопулистките партии в Европа; профил на жените-последователки на този тип формации; особеност на мизогинията като понятие и специфичен аспект на идеологии и нагласи. Изложението е изградено на основата на анализ на литературни източници. Обособените изводи в края на главата са от значение за концептуалния акцент на представената теоретична рамка на докторантското изследване в първа глава.

Втората глава (33 страници), „Подходи в изучаването на феномена „лидерство“, е посветена на схематичен преглед на лидерски теории. Направен е опит да се въведат основни категории на анализа, необходими за открояване на специфичния профил на женското лидерство в националпопулистки формации. Отделено е внимание на понятието за харизма в интерпретация на различни автори. Разгледани са класификации на различни стилове лидерство, като концепцията на Джоан Сиюла е съотнесена към представяните жени-лидери на популистки формации в четвърта глава (с. 48).

Трета и четвърта глава могат да се представят в методологическо единство. Трета глава – концептуалната рамка на изследването (12 страници) представя основанията за методологията на изследването. Четвърта глава (67 страници) разглежда профила на избраните шест типологични случаи на жени-лидери на крайнодесни националпопулистки формации, назована **„Изследване на отделни случаи: шест жени лидери на крайнодесни популистки партии в Европа“**. Тази последна част от дисертацията успява да направи

описание на избраните шест типологични случая като борави с категориите от теоретичната част в първа и втора глава. Направен е опит за сравнителен анализ на базата на типологични черти и са изведени заключения, рефериращи към анализа на политическата практика

Заклучителната част на дисертацията е направила логични изводи на базата на представените данни и анализ в трета и четвърта глава. Те са обосновани не само от заключенията на собствения анализ, но също така и във връзка с класически постановки на водещи автори в тази проблематика.

3. Оценка на приносите

Докторантката Таня Глухчева е представила четири основни приноса на своя дисертационен труд. Те се отнасят до концептуалното значение на направения анализ за осмисляне на социалната среда и динамика на явленията в политическия живот. В този смисъл те не се отличават особено от формулираните по-горе изводи на базата на цялостния дисертационен труд. Смятам, че те подлежат на редакция спрямо заявените в уводната част основни цели на дисертацията. Изложението и анализът на разгледаните типологични случаи позволяват да се обобщят до следните три основни приноса:

Първо, самата тема на дисертацията и работата по нея има приносно значение за научно-приложния начин на разпознаване, типологизиране и анализ на националпопулисткия профил на явления в политическия живот.

Второ, създадена е рамка за категоризация на специфичното значение на ролята на жени-лидери в националпопулисткия политически спектър.

Трето, направена е периодизация на появата и динамиката на националпопулистски профили на политически лидери в периода след промяна на политическия ред в Европа след разпада на тоталитарните режими през 1989 г.

Смятам, че цялостният прочит на дисертацията позволява да бъдат приети именно в тази важна научно-приложна част на тяхното значение.

4. Оценка на публикациите.

Описани са седем публикации на докторантката по темата на нейния труд. Те са нейно индивидуално авторство. Две от тях са публикувани в сборници с доклади в тематичното поле на дисертацията. Две публикации са в онлайн научна периодика в областта на

политическите науки с приложени линкове, които отвеждат към посочените публикации. Други две публикации са публикувани в същото онлайн научно списание. Въпреки че приложените линкове не позволяват видимост към тези статии, те са коректно представени с всички реквизити на публикацията и е ясна проблемната им насоченост, че е в полето на дисертацията. Седмата публикация е посочена като статия под печат за 2021 г. и вероятно става дума за печатна грешка. Така описаните публикации отговарят на минималните изисквания за процедурата по защита на дисертационния труд.

5. Автореферат

Представеният автореферат е в обем 40 страници, в word формат. Той отразява точно структурата и съдържанието на цялостния дисертационен текст. Направен е преглед на структурата и съдържанието на дисертацията и позволява на негова основа да се придобие вярна и точна представа относно търсенията, ограниченията, аргументите и изводите въз основа на цялостния анализ. Една необходима критична бележка към този текст е за неговата небрежност. Препоръка към докторантката е при по-нататъшна комуникация на този текст той да бъде цялостно редактиран и приведен към езиковите стандарти за този жанр.

6. Критични бележки, препоръки и въпроси:

Основните критични бележки и препоръки имат за цел да предложат възможности за подобрене на изложението при последващи публикации и участия в научни форуми, както и да послужат на докторантката за още по-убедителната защита на тезата по тази тема с нарастваща актуалност. Представям ги в обобщение на базата на тяхното значение за възприемането на резултатите от дисертационния труд.

Първо по структурата и съдържанието: Структурата на дисертацията има дисбаланс на изложението между теоретичните първа и втора глава и представящи собственото изследване на базата на описание на случаи. По-нататъшното развитие на научното изследване на докторантката по тази тема се нуждае от обогатяване със специализиран анализ на самите партийни програми на дяснополитическите и националпопулистски програми. Профилът на тези партии, тяхното участие в политическия живот и анализ на

реални изборни резултати би допринесло за обективирането на изводите отвъд индивидуалния политически път на разглежданите дейци.

Второ, Бъдещото развитие по тази тема се нуждае от най-малкото два възможни сравнителни подхода. Единият се отнася до сравнение между жени-лидери на друг тип политически формации, за да може да се потърси валидна диференция-специфика на женския тип политическо лидерство. Другото възможно сравнение е с типа подход на аналогичния път към политическо лидерство на мъже крайнодесни националпопулисти с оглед открояване на особеностите в този тип формации.

На трето място могат да се открият стилистични бележки като препоръка за избягване на многократното повторение на един и същ цитат като този за стереотипното очакване към профила на лидерите на национал популистки партии като „авторитарен, харизматичен, бял мъж“. Самото съдържание на този стереотип се нуждае от самостоятелен анализ и повторението му в хода на изложението не допринася към анализа на разглежданото явление.

Въпрос:

До каква степен жените-лидери на своите крайно десни партии се явяват катализатор на по-нататъшни процеси в обществото или обратно, имат ролята на отдушник и по този начин се явят своего рода поддръжник на дадено статукво.

Заклучение.

Цялостното впечатление от дисертационния труд е, че той е написан с добре открити авторови тези, релевантна аргументация и валидно демонстрирана научна и научно-приложна компетентност по темата на докторантурата. Въз основа на представените аргументи и анализ на дисертационния труд на докторантката Таня Глухчева, автореферат, който коректно пресъздава структурата и съдържанието на дисертационния труд и приложени научни публикации в предметното поле на дисертацията, може да се обобщи, че той съответства на изискванията за присъждане на образователната и научна степен ДОКТОР по професионално направление 3.3 „Политически науки“. Може да се заключи, че докторантката е изпълнила минималните национални изисквания на ЗРАСРБ и на Правилника за неговото прилагане. Предлагам на

уважаемото научно жури да присъди на докторантката Таня Глухчева образователната и научна степен ДОКТОР.

София, 24 март, 2025 г.

Рецензент, 

Доц. д-р Албена Танева